

האם יהיו לי הרבה חברים?
האם יהיו לי הרבה שעורים?
ומה אם אני לא אבין,
אבל קצת אֶתְבַּיֵּשׁ לְשֵׁא ל'.

מוכנות ובשלות לכיתה א'

כתבה גלית דקל - פסיכולוגית חינוכית מומחית ומדריכה

יש לי הרבה שאלות
מה יקרה כשאֶהְיֶה גדול...

סיגל מגן

הילד שלכם עוד מעט מסיים גן חובה והידיעה שהנה הוא עומד להעלות לכיתה א' מעלה מחשבות ושאלות שונות:

האם הוא בשל למעבר לכיתה א'?

איך הוא יתמודד עם תהליכי הלמידה?

האם הוא מסוגל לשבת במשך יום שלם וללמוד?

מה אנו כהורים יכולים לתרום לו?

מהי בשלות לכיתה א'? מה ההבדל בין בשלות ללמידה? איך נדע עם ילדינו בשל לכיתה א'? מה תפקידנו כהורים בתהליך ההכנה לכיתה א'?

מהי בשלות לכיתה א'?

בשלות לכיתה א' נמדדת בארבעה תחומים עיקריים: בשלות שכלית, בשלות פיזיולוגית, בשלות חברתית ובשלות רגשית.

בשלות שכלית – הינה היכולת להביא לידי ביטוי ומימוש את הפוטנציאל הקוגניטיבי (האינטליגנציה) של הילד באותם תפקודים הנדרשים לרכישת הקריאה, הכתיבה והחשבון: שפה (ידע כללי, אוצר מילים, הבעה ותחביר), תפקודי תפיסה וזכירה, הבנה חשבונית ותפקודי קשב וריכוז.

בשלות פיזיולוגית – הבשלות הפיזיולוגית באה לידי ביטוי הן בהתפתחות הפיזית של הילד מבחינת גובה ומשקל, והן בהתפתחות המוטורית שלו. הישיבה בכיתה לאורך זמן ותהליך הכתיבה דורשים שליטה בשרירי השלד והגורת הכתפיים כמו גם שליטה במיומנויות המוטוריקה העדינה (אחיזה נכונה של העיפרון ושליטה בתנועות ובעוצמתן).

בשלות חברתית – הינה היכולת ליצור קשרים חברתיים ולהסתגל לדרישות ולנורמות של קבוצת בני הגיל. זו היכולת לשתף פעולה במשחק תוך קבלת החוקים והכללים, לתת כבוד לאחר ולהתחשב בצרכיו, להתמודד עם מצבים של תחרות ולשאת הפסד ותסכול.

בשלות רגשית – הבשלות הרגשית מתבטאת בראש ובראשונה במוטיבציה של הילד לגדול ולפתח כישורי למידה. סקרנות וצורך הישג לצד פיתוח עצמאות ולקחת אחריות כמו גם יכולת להתמודד עם סמכות ומרות, לדחות סיפוקים ולשאת תסכולים.

מה ההבדל בין בשלות ללמידה?

תהליך של התפתחות מורכב משני מסלולים מקבילים התלויים זה בזה: הבשלה ולמידה הבשלה – הוא תהליך התפתחותי המתרחש אצל כולם לפי סדר קבוע, כאשר ההבדלים האישיים באים לידי ביטוי בזמנים ובקצב, אך הדפוס זהה וברוב המקרים אינו תלוי בהתערבויות סביבתיות. תהליך התפתחות העובר ברחם, מהווה דוגמא טובה לתהליך הבשלה בו האיברים מתפתחים באופן כזה שהאחד תומך בשני. התפתחות הריאות מאפשרת את היכולת של העובר לתפקד מחוץ לרחם. יכולים להיות פערים במשקל, בגודל, בהתפתחות המוחית, אך חייבת להיות בשלות ריאות. התפתחות התינוק בשנתו הראשונה גם היא מתרחשת בהתאם לתהליכי הבשלה הפיזיולוגיים: זחילה, ישיבה, עמידה וכו'.

למידה – היא עיצוב ושינוי התנהגות הפרט, באמצעות אימון הניתן ע"י הסביבה. הלמידה חייבת להתרחש בתוך הקשר חברתי כאשר ההורים הם סוכני החברה החשובים ביותר ללמידה.

רוב ההתנהגות האנושית מתפתחת בתהליך מקביל של שניהם – הבשלה ולמידה. למשל: ילד לא ילמד לדבר לפני שהוא בשל לכך ושום ניסיון ללמדו לא יעזור. אולם, הוא חייב להיות חלק מחברה אנושית כדי ללמוד לדבר בשפתה. זה שונה מישיבה או הליכה שיקרו מעצמם. כמו כן, ילד חייב להיות מסוגל ובשל לשלוט על סוגריו לפני שאפשר לחנכו לניקיון. אך ללא חינוך סביבתי לא ילמד להשתמש בשליטה זו על מנת ללכת לשירותים.

תהליכי הבשלה מתרחשים לאורך כל הילדות וההתבגרות ברמה הפיזיולוגית, השכלית והרגשית. ככל שהפרט בשל יותר, דרוש פחות אימון כדי להגיע לרמה מסוימת של ביצוע. הבשלות מספקת מוכנות ללמידה.

אימון הניתן לפני המוכנות לא יביא לכל שינוי, או יביא לשינוי זמני בלבד.

אימון הניתן לפני הזמן עלול לגרום לנזק פיזי וגם לתסכול ותחושת כישלון.

איך נדע האם ילדינו בשל לכיתה א'?

המעבר לכיתה א' מהווה שינוי משמעותי עבור הילד. ממסגרת קטנה ותומכת בה יש דמויות קבועות, הוא עובר למבנה גדול ומסועף בו שוהים ילדים בגילאים שונים ודמויות סמכות רבות ומתחלפות. מסדר יום גמיש בו ניתן הרבה חופש ביטוי ואפשרות למשחק הוא נדרש להתמודד עם סדר יום נוקשה ומובנה, לעמוד במשימות ולהגיע להישגים. לרוב הילדים בגילאי שש זהו מעבר התפתחותי, טבעי ומתאים ליכולתם ובשלותם.

עם זאת, לעיתים ישנם איתותים המעידים על תהליכי הבשלה איטיים או על חוסר בתהליכי למידה מספקים:

בתחום השכלי :

- חוסר סקרנות ועניין בגירויים סביבתיים, חוסר עניין בלמידת דברים חדשים.

- קשיי קשב וריכוז.

- קושי לקבל הנחיות קבוצתיות ולמלא הוראות מורכבות.

- הימנעות מדיבור ו/או שימוש מצומצם בשפה.

בתחום הפיזיולוגי:

- התפתחות פיזית איטית בפער ביחס לבני הגיל.

- סרבול מוטורי, קושי בשיווי משקל, נטייה ליפול ולהיתקל בחפצים.

- הימנעות מפעילות הדורשת מוטוריקה עדינה – ציור, צביעה, כתיבה.

- קושי בכיוונים ובהתמצאות במרחב.

- קושי בביצוע פעולות יומיומיות כמו שריכת שרוכים, כיפתור וכד'.

בתחום החברתי:

- הימנעות מיצירת קשרים חברתיים.

- קושי להתמודד עם מצבי תחרות וקונפליקט. חוסר יכולת לוותר.

- קושי בשיתוף פעולה ובהבנה של הצד השני.

בתחום הרגשי:

- חוסר עצמאות (לבוש, מקלחת, אכילה).

- קושי לקבל אחריות על תפקיד.

- חוסר יכולת לסיים משימות.

- קושי בקבלת מרות, חוקים וכללים.

- קושי בדחיית סיפוקים.

ארבעת התחומים משולים לארבעה גלגלים של מכונית. על מנת שהמכונית תיסע בביטחון וביציבות חשוב שארבעת גלגליה יהיו מאוזנים ומלאים באוויר. עם זאת, לעיתים חסר מעט אוויר באחד הגלגלים ועדיין המכונית נוסעת היטב. כך גם הילד העולה לכיתה א'. חשוב שהוא יגלה בשלות בארבעת התחומים, אך במידה ואחד התחומים חלש יותר, יש לשקול האם מדובר בתהליך בשלות איטי שראוי לאפשר לו את הזמן והמרחב או שקיים חסך בתהליך הלמידה ורצוי לחזק. כאשר האיתותים מופיעים ביותר מתחום אחד מומלץ להתייעץ עם איש מקצוע, לאבחן ולבנות תוכנית טיפולית מתאימה.

מה תפקידנו כהורים בתהליך ההכנה לכיתה א' ?

התפקיד המרכזי של ההורים הוא לסייע לילד בבניית **דימוי עצמי** חיובי. ילד עם דימוי עצמי חיובי ותחושה של "אני מסוגל" ידע למצוא בסביבתו את הכלים שיסייעו לו בתהליך הלמידה לקראת מימוש יכולותיו המתפתחות. על ההורה להקשיב לילד, לצרכיו ולקצב שלו, לעודד אותו להתנסות בפעילויות המתאימות ליכולותיו ולתמוך בו בשעת קושי. לחזק את מאמציו והשתדלותו ולא דווקא את הישגיו. התפקיד של ההורים אם כך אינו דווקא בחוברות עבודה ובמתן שעורי הכנה לרכישת הקריאה והכתיבה, אלא בבניית הביטחון העצמי של הילד.

זה נשמע מובן מאליו, אך רובינו חוטאים בציפיות, דרישות, השוואה לאחרים בקבוצת הגיל ובחששות פן הילד לא יעמוד בקריטריונים לפיהם החברה בוחנת אותו. אנו מביאים לסיטואציה הזו של העלייה לכיתה א', הן את ההורה המודאג שבתוכנו והן את החוויה שלנו כתלמידים בעבר, ובתוך אלה אנו שוכחים לפעמים להתבונן על הילד שלנו ולהקשיב לצרכיו האמיתיים.

למי מכם המעוניין לעצור, ללמוד, להתבונן ולהיות עם ילדו ברגעים המשמעותיים הללו של הכניסה לכיתה א', אנו מזמינים אתכם לסדנה ייחודית - **הכנה רגשית לכיתה א'**, המשלבת עבודה עם ההורים והילדים ביחד ולחוד.